

BULLETIN

van de Historische kunstkring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versteviging van het contact tussen de historie-beoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerlener land.

ROND DE HERENIGING VAN

Palemich met Heerlen

Anno 1958

NA een afscheiding van 340 jaren wordt het gebied van Palemich of Palenberg, ongeveer 70 HA groot, blijkens de wet van 15 januari 1958 (Staatsblad nr. 11) met ingang van 1 juli a.s. met Heerlen herenigd. Bij besluit van het Souvereine gezag, zetelend te Brussel, op datum van 20 april 1618, werd immers uit het Heerlens Schepenbanksgebied de heerlijkheid Schaesberg gevormd, waarbij o.m. Palenberg bij dit nieuwe territoir gevoegd werd (1).

Over de afpaling, die n.a.v. de oprichting der heerlijkheid Schaesberg noodzakelijkerwijze moest plaats hebben, is door de toenmalige procureur-generaal van Brabant een uitvoerig geschrift opgesteld op datum van 21 juni 1619, waarvan een kopie in het Heerlens gemeentearchief aanwezig is. Hieruit is in de loop der jaren een tamelijk lijvig dossier ontstaan i.v.m. meningsverschillen over het grensbeloop o.a. aan de z.g. Erkenpoel, een punt aan de samenvloeiing der Molen- en Erkenpoelse beken, gelegen te Palemich (2).

Direkte aanleiding hiertoe gaf het door Heerlen betwiste gemeenschappelijke gebruiksrecht op de zich aldaar bevindende heidegronden alsmede de verkoop van grond door Schaesberg, waarvan percelen op Heerlens gebied zouden liggen. Dit laatste was begin juni 1784 geschied. Op dinsdag 8 juni d.a.v. bevonden zich te Palenberg de Lt Hoogdrossaard, de schout en schepenen van Heerlen, de sekretaris alsmede de landmeter Mertens. Met de akte van afpaling van 21 juni 1619 in de hand, werd verificatie gehouden van het grensbeloop ter plaatse. In de notulen, die hiervan zijn opgemaakt, leest men o.m.: „ . . . en begonnen aan de Erkepoelsbeek aldaar vinden staan eenen blauwen steenen pael, waerop uytgehouden stonde H.V. Schaesbergh, welkers wijsteeken op den kop uytgehouden wijst nae den hoek van het Palemiger veldje, alwaar door die der heerlijkheid Schaesberg gestelt was een houte genummert paaltje,

hier hadden volgens gemelte afpaaling die van Schaesberg moeten volgen de graven en haagen van Palemig, verders nae de heyde in een diergelijk paaltje, weederom een sulc paaltje aan den kamp van Herman Ross, verders gegaan sijnde langs de graeven van deesen kamp, en den kamp van Joannes en Nijs Bloem, en die van de weduwe Matthijs Roebroek tot op eenen Berg agter den laastgenoemden kamp geleegeen, alwaar een vlag geplant was, en daarbij eenige steenen versch in den grond gedolven, van welke vlag men siende op den paal aan den Erkenpoel, bijnae den geheelen camp van Roebroek, een gedeelte van die van Bloem en een groot gedeelte van die van Herman Ross aan de sijde van Schaesberg soude vallen."

Op welke hoofse wijze de beide schepenbesturen met elkaar corresponderden over een tot aan de franse bezettingsperiode (1794) slepende kwestie, illustreren enkele uit hun originele teksten gelichte citaten zoals b.v. een op datum van 15 juli 1784 gestelde uitnodiging, vanwege de „vice-schout en schepenen der vrijheyd en hoofdbanke Heerlen" gericht aan de „eedele, eerenfeste, wyse, voorsienige Heeren vrienden en nuauburen" van Schaesberg om „amicabili modo" bij elkaar te komen en „sig den een den anderen, visie doen van die stucken, waarmede men sig vice versa tot staevinge van sijne sustenue soude willen bedienen".

Op 17 juli d.a.v. 's morgens om 7 uur waren de beide schepenbesturen aan de Erkenpoel „over en ter saake van het meeten en verkoopen van eenige parceelen heyde in de Heerlerheyde, door ende van wegens den Geregte der heerlijkheyd Schaesbergh gedaan en dewelke Die van den Geregte van Heerlen sustineerden onder hunne jurisdictie en het territoir van Haar Hoog Mogende te behooren".

Vlak vóór de komst der franse bezettingstroepen, anno 1792, is nog een grote „Caarte figuratief" met bijlagen, door de betrokken landmeter samengesteld „sulks ter oorsaeke wegens eenige verduysteringen en differenten in de limiteeringe tusschen de beyde jurisdictien". Zoveel is zeker, dat nabij de boerderij „de Baak", anno 1619 bewoond door Claas Scheepers, de vierde grenspaal moest staan, terwijl aan de samenvloeiing der Molen- en Erkenpoelse beken de zesde grenssteen was geplaatst. Een visitatie van het jaar 1684 wees uit, dat meerdere in 1619 geplaatste grenspalen aan de Heerlense kant verdwenen waren!

Hierover behoeven we ons derhalve niet meer het hoofd te breken. Het nieuwe grensbeloop anno 1958 is ditmaal nauwkeurig vastgesteld, zodat geldelijke transacties ten koste van al dan niet vermeende Heerlense gemeente eigendommen in het voordeel van Schaesberg uitgesloten mag worden geacht!

Te Palemich onderscheiden we een Onder- en Boven-Palemich: een groep hooggelegen huizen noemt men er „Op den Berg" (3).

Over de naamsafleiding bestaat verschil van mening. P. Peters houdt de verklaring van: grens-beek: „grens" in de betekenis van „afpaling"; -mich of -bach in de betekenis van „beek".

Inmiddels wordt de woordafleiding van Palenberg aan de Worm van duitse zijde verklaart als volgt: pâl: Sumpf of moeras; in de verbinding met „-berg" wordt de zin ervan dus: hoogte aan een moerassig stuk

GEMEENTE NIEUWENHAGEN

HOMPERTSWEG

..... OUDE GRENS.
----- NIEUWE GRENS.

WASTEEL SCHAESBERG.

LEENHOF

† kapel
St. Barbara.

† h. geest.

Bender Grond.

REDA STRAAT

MURIELLAAN

Palemig.

DE BAAK

MEZENBRDEN

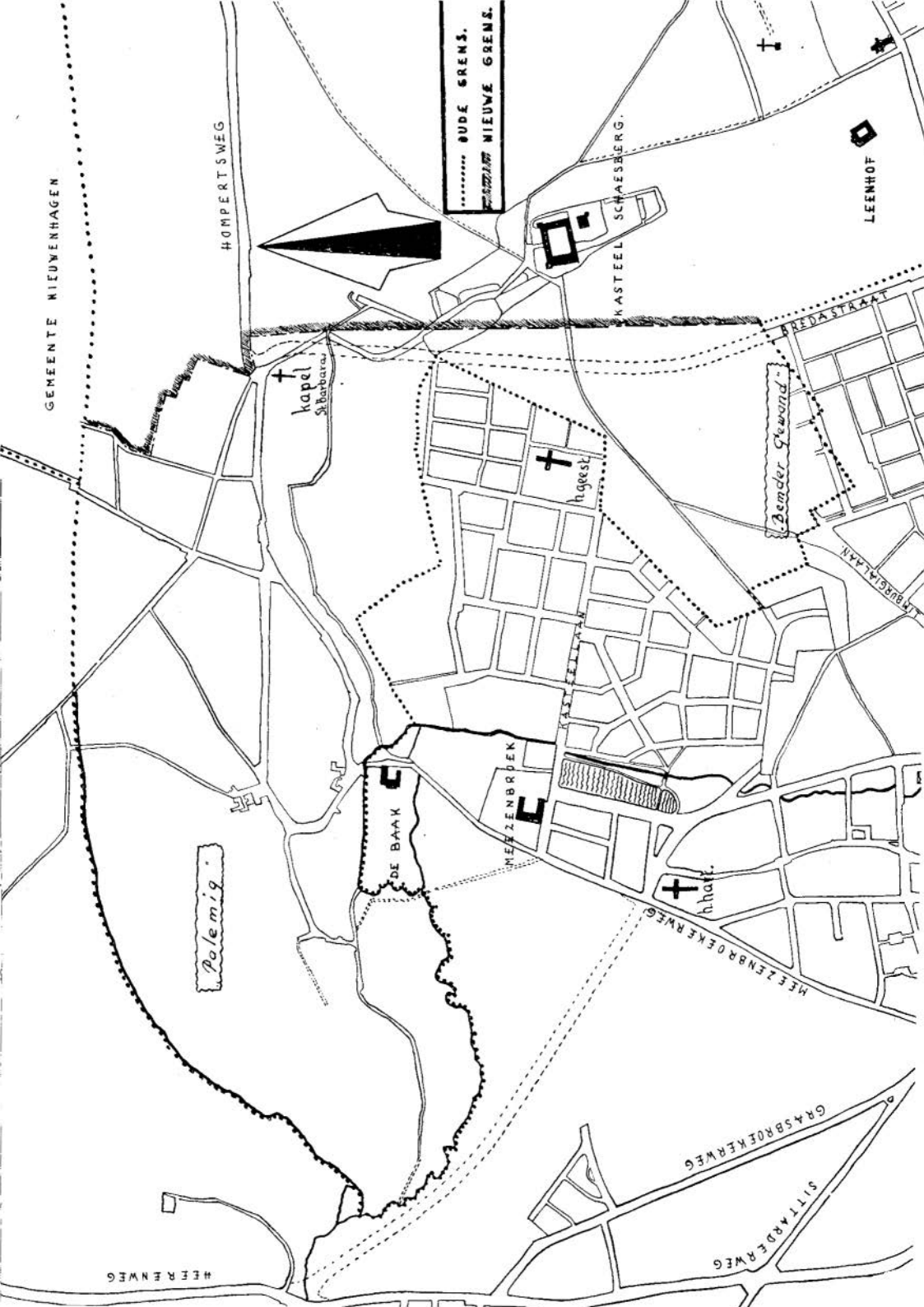
† h. hart.

MEZENBROEKERWEG

GRASBROEKERWEG

SITTADEWEG

HEERENWEG



grond (4). Vóór deze laatste betekenis pleit het feit, dat de plaatsaanduiding „Palenberg” reeds lang vóór zijn grensscheidende functie in de dokumenten gebruikt werd. Jonker Willem van Schaesberg kreeg anno 1562 uit zijn vadersdeel o.m. 3 goudgulden renten op „Palenborch” (5). Te Boven-Palemich staat een kapelletje, gesticht door Johan Frederik baron van Schaesberg, bijgenaamd „de Grote” (1598—1671). Deze lichamelijk en geestelijk krachtige figuur had zich in zijn milieu ontwikkeld tot een eminent regent en diplomaat. Belangrijke missies vanwege de keurvorst Wolfgang Willem uit het huis Palts-Neuburg heeft hij vervuld o.a. bij prins Frederik Hendrik van Oranje en bij de hoge regering te Brussel. Temidden van de godsdienstoorlogen stond hij onwrikbaar aan de zijde der Moederkerk. Aan hem dankt deze streek de bouw van het *PALEMICHERKAPELLETJE*, anno 1668, toegewijd aan St. Barbara, patrones van een zalige dood. Hierop duidt de tekst, die op een inscriptiesteen ter plaatse is aangebracht. Ruim 2 jaar vóór zijn dood wijdde hij Haar dit gebouwtje. Tijdens de franse bezettingsperiode (1793—1814) staat deze kapel genoteerd als een openbaar succursaal bedehuisje onder jurisdictie der Heerlense St. Pancratius (6). Zij is door Rijksmonumentenzorg geplaatst op de lijst van gebouwen, die uit een oogpunt van geschiedenis merkwaardig zijn (7).

Palemich met zijn St. Barbarakapel is niet het enige gebiedsdeeltje, dat afkomstig uit het voormalige grafelijke bezit der van Schaesberg's, op Heerlens territorium komt te liggen. De leden dezer adellijke familie hebben heel wat bezits- en andere rechten binnen de voormalige hoofdschepenbank Heerlen uitgeoefend. Ik beperk mij tot korte vermeldingen in chroniekvorm, zonder aanspraak op volledigheid.

Anno 1381 : *Klein Caumer*.

Gerken van Retersbeck, broer van Willem II van Retersbeck-Schaesberg

„man vanden hoeve zoe *Kaldenborne*” (8).

Einde 14e eeuw : *de Schiffelerhof*.

Anno 1455 behoorde het goed aan Frederik van Schaesberg; 't wapen van dit geslacht was anno 1917 er nog aanwezig (9).

15e Eeuw : *de Horricherhof* te Caumer,

afkomstig van Frederik van Schaesberg † 1472, gehuwd met Margaretha van Horrich (10).

Anno 1554 : *Strijthagen* onder Schaesberg.

Joris van Schaesberg × Anna Judekop van Strijthagen, geërfd van zijn zwager Johan (11).

Anno 1562 : *de Schandelermolen*.

Johan van Schaesberg erfde uit zijn vaders deel van Joris van Schaesberg o.m. de Schandelermolen; de tienden in de *Koolhoven* te Heerlen; erfpachtcijns van goederen te *Welten*.

Anno 1562 : *de Oliemolen + Palemich*.

Willem van Schaesberg erfde uit zijn vadersdeel van Joris van Schaesberg o.m. de Oliemolen en 3 goudgulden renten op Palemich.

17e Eeuw : *Benzenrade*.

Frederik II van Schaesberg bracht door zijn huwelijk met Maria van Binsveld de hoeven Benzenrade en *Keверberg* in zijn familie (12).

P. Peters vermeldt voorts de *Molenberg* als bezit van de van Schaesbergs (13).

De St. Pancratiuskerk was tot het jaar 1700 de parochiekerk der familie van Schaesberg. Anno 1273 komt reeds een Gerard van Schaesberg voor als vazal en getuige voor Walram II van Valkenburg i.z. een overdracht van een hoeve, gelegen te Bingelrade. Deze rechtshandeling had plaats in de kerk te Heerlen (14).

Joris van Schaesberg, overleden anno 1562, en zijn zoon Johan van Schaesberg, overleden anno 1591, werden in de St. Pancratius begraven. Van beiden zijn de grafstenen bekend. Maria van Binsveld, echtgenote van Frederik II van Schaesberg, overleed anno 1632. De begrafenisstoet, die vanuit het kasteel naar de St. Pancratiuskerk trok, droeg blijkens het ooggetuigenverslag een zeer voornaam karakter.

De graven van Schaesberg hebben hun naam bij de Heerlenaren doen voortleven door de schenking van een kostbare monstrans, die elk jaar in de H. Sacramentsprocessie wordt megedragen. Blijkens de in de voet van de monstrans gegraveerde tekst, werd zij geschonken aan de St. Pancratiuskerk in het jaar 1603 door Frederik II van Schaesberg en zijn echtgenote Maria van Binsveld (15).
L. van HOMMERICH.

(1) J. J. JONGEN: *Geschiedenis van Schaesberg*. 1950, p. 41.

(2) L. van HOMMERICH: *Inventaris oud-archief Heerlen*, nr 161.

In dit dokument is de schrijfwijze „Palenberg”.

(3) P. PETERS: *Wandelingen in en om Heerlen*, met geschiedkundige aantekeningen. 1917, p. 85. Heerlen.

(4) *Beiträge zur Heimatgeschichte des Kreises Geilenkirchen*. 1925; blz. 229—230.

(5) E. TODE: *Chronik der Retersbeck-Schaesberg*. Görlitz 1918, blz. 46.

(6) *Bull. Land van Herle* 1951, blz. 31.

(7) *Voorlopige lijst der Ned. monumenten v. geschiedenis en kunst*. Den Haag 1926; dl. VIII: prov. Limburg, sub: Schaesberg, blz. 404.

Beschrijving : de kapel (H. Barbara) bestaat uit een enkelvoudige half-achthoekig gesloten bakstenen ruimte met (stenen?) segmentgewelf op pilasters; het ten dele nog mergelstenen koorgedeelte (laatste kwart 17e eeuw) van het oorspronkelijke bedehuisje werd later (18e of eerste kwart 19e eeuw) vergroot en gesloten met een topgeveltje, waarin een (herplaatste) steen met chronogram: 1668; vierkant dakruitertje. De kapel bevat een eenvoudig houten altaar (17e eeuw), een houten beeld van de H. Barbara (18e eeuw) en twee adoranten (18e eeuw).

(8) E. TODE: o.c., blz. 28. Caldenborn = onderste hof of klein-Caumer.

(9) P. PETERS: o.c., blz. 90—91.

(10) Voor de beschrijving v.d. ligging van deze hoeve te Bovenst-Caumer zie „*Publications... de Limbourg*” 1930, blz. 199.

(11) *Publications... de Limbourg* 1885, blz. 153—156.

(12) J. J. JONGEN: o.c., blz. 28—29.

(13) P. PETERS: o.c., blz. 63.

(14) CHR. QUIX: *Urkunden Aachen II*.

(15) Een afbeelding v.d. monstrans is geplaatst in de jubileumuitgave, verschenen n.a.v.h. 40-jarig priesterfeest van mgr. H. Bemelmans, pastoor-deken van Heerlen, anno 1957, blz. 15.

Et Häelischdütsch

door Jos. Kaufmann,
in leven Gemeentesekretaris van Heerlen

(aan de redactie welwillende verstrekt door ir. C. Raedts)

Et Häelisch is de uidste schproak van allemoal, die beschtönt;
De vürnieemste ooch, dat is gewis en hat inne gôwwe grônk.
Gee dôrp noch schtad, gee land noch riek ka zoeë ing taal opwieze
Es Häele alling — 't schönste dôrp — is heejvuur mer te prieze.
Der grônkschlaag va jieëker taal is in 't Häelisch ôpgeschloaëte;
Ingelsch, Dütsch en Fransch wäede der doeër wiet achter gelaëte;
Joa, zind zelfs der van aafgeléjd, hant drin hun kiem gevônge,
Krek wie et Holländsch — es dôchtersproak — dit hat ongervônge.

Et schönste aan et Häelisch is: me hat mit wöed ging meute;
Der ôprechte man, dâe zäed et mer oëne innig zeuke;
Rech-oet, rech-aa, wie häe dinkt, — oëne deuschkes drum te driëne;
Wie häe èt mint zoeë lekt häe èt bloeët, oëne zieng wöed te schpiëne.
Rech vuur zieng meening kömt häe oet, de woëd die kan häe vinge;
Mit zoeë 'ng taal is häe noeëts in ôngelägenheid te bringe.
Va vräem wöed wit ze wiëneg aaf, hat doanoa ginne honger;
Ze is zoeë schoeën, zoeë riek, zoeë leef, hat wöed die woage pônger.

Dat 't Häelisch is de uidste schproak, — doavuur heej es kloar bewies,
Dat, wie Adam geschaffe woar en läfde in et Paradies,
Häe angesch nieks geschproake hat wie Häelisch, reen en good,
En Eva, es zieng zeute vrouw, schupde doadrin vrissche mood, —
God goof bevel aan der iëschte miensch deer en plant te nôme
Mit name, die ze noe nog hant, oëne ze te verblôme;
Jüs noa der aad, de läevenswies, de schoeënheid en hön rechte
Hön grüde en natoeër en kraf, de gôwwe wie de schlechte.

Vürôp et allerieëschte koam der lieëf es ee vuurbild va kraf,
Dan der oalefant — es dat va grüde, doew de lang giraf;
Noe woar oan de réj der voele äezel, et léjzaam ros,
Et lustig eeköerke, der truië poedel, der loeëze vôs,
De gôw kôw, de vreche musch en der moothüvel, rônk en schwat,
Et eeväldig düfke, de fliesige béj en de valsche kat,
Der witte schwaan, hoeväedige pouwhaan, et ônnut verke,
En de kloekhôn zind beej al dees deere ooch nog aatemerke.

Wie häe noe alles how beneumd, minde dat et woar gedoaë,
Noa ziene zin en uëverlek, — krek wool get ungere goaë,
Doe koam ôp ins aagehüppele, ônverwachs aan et ing,
Al bläkend aa ing eege bieës, — ze woar neet groeët en neet kling,

Met waal griesächtig, lank van hoar, twieë krôm hoerkes op-en heut
Lank van udder, veer püt, wie ing kòw en mit geschplieëte veut,
En zäet: „Verget iër mich; mienne naam is nog neet beschrieëve,
„Neet aafgerope woëde en nog in de pen geblieëve”.

Wie hâe dat hoeët, — verbabzakt woar hâe gans, dat hâe zich zoëë dôm
In zie beneumingswerk benômme houw; mä gouw wie ing bôm
Zäet hâe oëne uëverlek in zien eege; „Dat die mar geet!” —
En die bieës — in ing vruid — reupt geschwind de angere tów: „Geet
Heesch ich doer de wiesheed van ozze göwwe heer en meester!”
„Eene fiene naam, neet lank, noch groeët, mä waal kôt en kleesper!”
Doadoëer is et kloor bewieëze, dat Adam zuver Häelisch schprook
Wie hâe woar in et Paradies, — mônter, gezônk en oëne brook.

Kloor likt et aan der daag, dat et Häelischdütsch de uidste is
Van alle tale, die doa zind; mär et is oog nog gewis,
Dat ging zoëë zuver, zoëë kloor, zoëë reen in schat of land beschteet,
Van alle schproake, die et gieëft ônger oos groeët hieëmelsbreed,
Schtadhoeswoëd, vas en rônk, gedrieënd, gegrönd, gelieërd en kräftig,
Oerschprônklieh, fiene, kloor, verhäeve, bezônder schoeën en deftig,
Zind drin te vinge, die iër beej angere nocëts gehoeëd hat van zoëë läeve,
Woëëvan ich heej met groeët plezeer uch zal ee vuurbild gäeve.

Wat zaad iër waal va woëd es wie: ouddink en bergestuëter,
ômp of paar, vlaat, baar, piepelaa, poettes, doeffes, schwerenuëter,
Estepres, hoëemes, bullebak, kroameljak, mômmegezich,
Bôkscheboam, vrouwlüjkroam, plattieëlke, piszieëlke, zeej, aarich,
Schnak, voëkak, viedel, biedel, hangenieël, houwieël, schôttelek,
Mocëreboeëne, keezerkroeëne, lapschoeër, klatschoeër, lampegk,
Schnaterbek, kulterwek, nieëteldook, pannekook, klatergood,
Kieëstaat, klatschnaat, rötzig, kôtvötzig, kluut en koteleboot?

Dan de woëd: kaal, vaal, klujje, dujje, kwäet, wäet, giepe, plaarmoes,
Rouwele, knouwele, kanneknots, dauwkar, weegaar, platloes,
Moas, goas, dröpke, köpke, boekloop, rôwkoop, ratele, räbbeke,
Kniep, schtoëëvepiep, koeëlschtorkel, meimôkel, gier, telderlekke,
Räkel, häkel, kiene, griene, schtieëgel, ieëgel, ramenass,
Kaatsch, braatsch, toemmeleut, beerteut, dreumjan, adieë, owieë, kalbas,
Bekans, knabberdans, kökkemômmeke, wejebloëmmke, kroetwusch,
Schtrônkbäbbelke, kingerräbbelke, moesvänger en reetmusch?

Veugt noe doabeej de woëd es wie: koet, schroet, knoep, poep, nazewies,
Kläepel, schümläepel, nônk, brônk, koaddop, koelkop, kwansies, poëëvies,
Kükevleesch, Sintermees, baanschöttel, gülkeswöttel, löbbes,
Eekoërke, käetzeroërke, breejdselsküll, riddeküll, frôbbes,
Nônnevôt, rômmelspot, hikke, prikke, flikke, gypschendouw,
Päetschier, värkeshier, asserant, noavenant, schrüeschloak, kamouw,
Giëtzig en wietzig; — woëë is da waal ing schproak ezoeë vol krach,
Die hat wie et Häelischdütsch in oetdruk zoëë'n groeëte mach!

Och God! wie wäed et mich doeër dæ schwalm va wöed ezoeë jiemelich
 Um gen hat; — mä dæ zoë 'ng taal doaschtelle wilt volkwiemelich
 Môt vöel mieë verdrage kônne es jiemelichheid en leed;
 Môt doavuur begeesterd zieë en zich vinge doavuur gereed.
 Genôg, de taal van Adam is nie op neuits weer doageschteld
 Wäed neet alling geschproake, mä ooch geschrieëve ôp dees weld.
 Doabeej is Adams woad: dat noa ee hieël groeët getal van joar
 Zieng taal weer blujje en herläeve zôw, — richtig, jüs en kloar.

Want wie der gôwwe man et Häelisch woar aan et schtudeere,
 Doe zag häe mit zienersgaaf: „Went zich mieng schproak zal verleere”
 „I' Babylon in wierrewar, zal zich inne dichter vinge
 „Noa vief doezend zeshonderd joar, dæ ze zal in orde bringe”.
 D'rum iër hoeëggelieërde heere, numt aa va mich dees gôw les:
 Wilt iër zieër oetmunte in alle tale, doot dan ür bes
 Aan et Häelisch, — Ooch vuur met anger völker te verkieëre
 Mit vöel gemaak môt iër noa Häele kome Häelisch lieëre!

BRONKOAVEND 1878.

HEKSENBERGS VERLEDEN

IN 1931 moest men de nieuw opgerichte parochie, toegewijd aan de
 H. Gerardus, een voor de burgerman duidelijk onderscheidende
 naam geven. Dat zou zijn : „Heksenbergparochie”. Er waren vol-
 doende andere buurten van goede naam als Robroek, Herenweg,
 Heihoven, maar blijkbaar wou men de oeroude bewoners van
 rond de Heksenberg de primeur laten. Dit was mijns inziens zeer juist.
 Diverse vondsten van stenen wapens en praeromeinse zwarte scherven
 van aardewerk bewijzen, dat rond de Heksenberg reeds 2000 jaren voor
 onze jaartelling mensen moeten gewoond hebben. Vlak langs de noord-
 oostzijde van de Heksenberg loopt de Landgraaf, die historici beschouwen
 als een omwalling ter beveiliging van een wooncentrum, dat zich uit-
 strekte van Leiffenderven te Schinveld via Bouwberg en Schuttershuske
 te Brunssum naar de Zeekoelen op de grens van Brunssum en Heerler-
 heide, via Heksenberg naar Rimborg en op Duits gebied naar Tevern
 en Schinveld. In ieder geval ligt in dit rayon een zeer oud Germaans
 grafveld. (Vgl. Holwerda: Ned. vroegste Gesch., blz. 81).

Onze voorouders vonden in het midden der vorige eeuw in de wintertijd
 een goede bijverdienste in het ondeskundig leeghalen der grafheuvels en
 reden dan kruiwagenvrachten urnen naar de markt te Aken. Op een
 wandeling over de akkers bij de Kamperheideweg vond schrijver dezes
 voor enkele jaren een Robenhausienkrabber, scherven van dunwandig
 zwart praeromeins aardewerk en scherven van terra sigillata, terwijl hij
 bij de Heihoven een nucleus vond, hetgeen er op wijst, dat aldaar mis-
 schien een praehistorisch werkatelier is geweest.

Waar nu de Thuis Best-woningen staan (Elandstraat), heette het akkerland vroeger Helderwierskamp. Hier vond de bekende priester-historicus Christiaan Quix, geboren op Wijngaardshof, met enkele handelaars in oudheden in 1840 een vijftigtal urnen met as en beenderen gevuld. (Publications 1865). Voordat de romeinen hier als bezetters de baas werden, waren op deze droge heidevlakte reeds wegen en woonden hier mensen; ze vestigden zich in hun eigen kolonie in de buurt en noemden hun wooncentrum waarschijnlijk naar deze kern bij de droge gracht met omwalling (Landgraaf) Coriovallum = droge omwalling. Later liep hun grote legerweg of Heerweg van Trier, Aken, in richting Heerlen langs de Heksenberg, via Brunssum, Schinveld, Tuddern naar Xanten. Diverse romeinse vondsten langs de Herenweg bewijzen, dat ook de Romeinen het eenmaal hier goed wonen vonden. Zo vond de bekende bodemvorser J. Houppermans in 1941 tijdens de uitgraving der kelderfundering voor de woningen Thuis Best, Maria Christinawijk, o.a. waar de Vrijherenweg en de Buskensweg in de Herenweg uitlopen een stenen mes met slagknobbels, romeinse scherven en brandsporen. Achter de speeltuin zit waarschijnlijk de fundering van een romeinse villa verborgen. Dit alles hoeft niet te verwonderen nu wij de laatste jaren grote romeinse funderingen opgroeven bij de gasketel te Meezenbroek.

In de omgeving van de Oelovenstraat te Brunssum zitten nog pottenbakkersovens in de grond. Men neemt aan, dat de bekende romeinse pottenbakkersovens rond het Raadhuis te Heerlen hun klei betrokken uit deze Brunssumse omgeving; het kleivervoer zou dan per ossenkar via de Herenweg hebben plaats gehad.

Met opzet zwijgen wij over de sage van het ontstaan van de Heksenberg en Rode Beek.

Bij de afbraak van een der oudste kastelen van Heerlen, het zgn. Leyenhoef van Robroek — de plek waar eens een jammerlijke vliegdemonstratie plaats had, en Groene Ster nog steeds probeert naam te houden — ging de baggermachine door een karolingische pottenbakkersoven. De tegenwoordige benamingen Heideveld(weg), Heihoven, Aan de Vriehei (Vrijherenberg), Versiliënbosch, Buskensweg, doen nog denken aan uitgestrekte heidevelden en bossen. Grote complexen waren hiervan bezit der overheid en deze gaf ze in pacht uit met recht ze om te zetten in akkerland of in tijden van geldschaarste verkocht ze grote percelen van Heerlerheide tot welzijn van de rest.

Toch was niet alles heide en bos. In het zgn. Robroeker- en Musschemigerveld zat prima löss, die men al lang wist te gebruiken voor de fabricatie van metselstenen in zgn. veldovens, o.a. door de familie Bosten. Zo'n heide- en bosstreek bood maar weinig bestaansmogelijkheid en de behoefte aan drinkwater noodzaakte tot vestiging bij een beek, bron of put.

Behalve de grote hoeve van de Heren van Robroek, was er de hoeve van Quix (waar nu de pastorie staat) en de Heihoven, terwijl de rest der bewoners een eigen eenvoudige boerderij had. De armsten vonden een bestaan als bezembinder, metselaar, wever, stroper, herder, los werkman of een combinatie hiervan. Winkels, herbergen e.d. waren erg primitief.

De heer Willem Mertens was moderner. Hadden andere tappers nog een jeneverbessenstruikje aan de buitendeur hangen, ter aanduiding dat men dorstigen wilde laven, deze stroper had veel klandizie bij de jagers en liet een uithangbord maken met de spreuk :

Ik drink het bier met smak
en schiet de hazen in de nak.

Zinvol was het uithangbord van A. Sijstermans :

O wat is de hemel hoog,
Wie zou er niet naar wensen.
De zegen komt van boven,
De gunst van alle mensen.

Wij kunnen vermoeden, dat de bewoners van Heerlerheide, die de drukke handelsweg Maastricht — Ten Eschen — Pappersjans langs Heksenberg naar Duitsland en de handelsweg Roermond — Sittard via Heksenberg naar Aken over hun omgeving hadden lopen, ook in de kleine negotie een bestaan hebben gezocht; maar in de donkere bladzijde der limburgse geschiedenis, n.l. de tijd der Bokkenrijders, verviel deze weg, o.a. door de dwaze tolmuren waarmee de talrijke kleine gebiedjes tussen Aken — Luik — Maastricht — Roermond hun gebied afgrendelden, na 1730. Nood kan tot alles dwingen en de trekkende Heitser werd lid. O.a. werd in 1736 bij de Heksenberg de kiem gelegd van een georganiseerde bende; Nicolaas Herseler van de Schrieversheide was in zijn tijd, behalve vilder, een even geducht onderkapitein als Joseph Kerkhofs en Mathias Ponts. De franse revolutie bracht een grote en noodzakelijke schoonmaak en daarmee verbeterden de economische toestanden. Ook de godsdienstige verzorging van Groot-Heerlerheide (van Caumerbeek tot Amstenrade) werd in 1837 beter, want toen werd de parochie St. Cornelius van de moederkerk St. Pancratius afgescheiden. Ook de Heksenbergers ondergingen de weldadige invloed van de Missies der Paters Redemptoristen en profiteerden van de economische opbloei van Duitsland na 1870. Handelaars vonden afzetgebied voor meestal elders opgekochte produkten van landbouw en veeteelt, doch ook de lichaamskracht van mannen en vrouwen, helaas zelfs van kinderen, kon men gebruiken: „naar de brikken”, was toen wat nu „naar de mijn” is, echter zonder de goede sociale voorzieningen. Hoeveel van mijn lezers zouden U urenlang uit eigen ondervinding hierover kunnen vertellen. Vanaf begin lente tot tegen Allerheiligen waren de blinden voor de vensters dichtgespijkerd: het hele gezin verbleef in de barakken bij de veldovens in Duitsland. Van naar schoolgaan (er was geen Leerplichtwet) was natuurlijk in die tijd geen sprake, en in de wintertijd was zo'n stelletje ongeletterden natuurlijk ook maar een last voor de leerkracht. Wat bracht de opkomst der eigen mijnindustrie hier voor godsdienstige, economische en sociale veranderingen?

A. BEAUJEAN

Het Heerlense Marktwoezen

in de 18e eeuw

IN de achttiende eeuw stonden de bestuurders van onze plaats niet onverschillig tegenover het marktweezen.

Met name gaf men zich veel moeite de jaarlijkse Andreasmarkt tot groter bloei te brengen.

Zulks blijkt uit de rekening van uitgaven over het jaar 1783, waarin het volgende werd opgetekend :

„Betaald voor de bekendmaking op ordre van den geregte, in de Acker Courant, in October 1782 en November 1783 telkens 3 maelen, ter saeke alle koopmanschappen vrij sonder standgeld alhier in den Dorpe op den soogen. Andries Markt souden konnen en moogen gebragt worden, gelijk ook allerhande Bestiaelen, en dat deesen markt in het vervolg altoos op den 28 November in plaatse van den 10 December soude gehouden, en daar bij een silveren Roskamp voor die geene welke de meeste off schoonste Paarden, en voor andere beste soorten van koopmanschappen, ook een premie uitgedeelt worden”.

Ook in de Maastrichter Gasette werd „ter saake van verandering van dag van d'ordinaire St. Andries Markt” kennis gegeven.

Aan de zilversmid J. N. GROSCHMITS werd „voor het maeken van den silveren Roskamp” 76 gulden 7 stuiver 2 oort betaald.

Wie de winnaar van deze kostbare roskam is geweest wordt niet vermeld.

Wel staat opgetekend, dat „aan Jean CLOESEN voor een praemie wegens de beste galanteriewaaren op de markt van den 28 November 1783 gebragt te hebben eene Croon” werd toegekend ter waarde van 4 gulden 17 stuiver 2 oort.

Merkwaardig is, dat in de banksvergadering van 26 juli 1784 aanmerking werd gemaakt op de toekenning van deze beloningen. Hieromtrent komt in de notulen het volgende voor :

„En terwijl in de reekeninge door onsen collecteur op heeden in uijtgabe is gebragt, Praemien wegens zilvere Roskamp en galanteriewaaren, op den soogen. St. Andries Markt uijtgedeelt, zoo is deese om reedenen, bij de vergaederinge voor deese reijse gepasseert, jedog lasten aan den Collecteur in het toekomende geenerleij ordonnantien van dien natuur te betaalen, offdat hem in reekeninge niet sal worden gevalideert”.

Men zou daaruit kunnen afleiden, dat men van de uitloving van deze beloningen weinig succes heeft beleefd. In elk geval is dit lokmiddel verder niet meer toegepast.

De markt werd gehouden op de Veemarkt thans Wilhelminaplein.

W. LINDELAUF †

Padre GUILHERME VAESSEN † Padre JOAOZINKO VAESSEN

beide uit HOENSBROEK

IN het ziekenhuis „Santa Casa de Misericordia” te Fortaleza (Ceará) in Brazilië is thans op 85-jarige leeftijd nog altijd als rector werkzaam pater Willem Vaessen, geboortig uit Hoensbroek.

Op 4 juni 1958 zal het zestig jaren geleden zijn, dat deze pater tot priester gewijd werd en op 17 juni zal het zestig jaren geleden zijn, dat hij naar de missie in Brazilië vertrokken is.

Hij is een zoon uit het land van Heerlen en behoort tot een familie, die in dit land wijdvertakt is en naam heeft.

Beide feiten zijn voor ons een aanleiding om voor hem en voor zijn broer Jan, eveneens priester geweest zijnde, in het „Bulletin van het Land van Herle” de aandacht te vragen.

We bedoelen daarmee de aandacht te vragen voor het werk dezer missionarissen en in het bijzonder om, wegens de zeldzaamheid van een zestigjarig priesterfeest, de naam van pater Willem Vaessen aan de vergetelheid te ontrukken.

We hebben te meer aanleiding om dit te doen, omdat ons bekend is, dat deze pater, ondanks een afwezigheid vanuit de jeugdjaren, een tot in deze dagen bijzondere voorliefde voor zijn geboortegrond behouden heeft. Daarmede tenslotte lossen wij een belofte in, die we reeds in het bulletin gedaan hebben.

Pag. 30 van het bulletin 1956 zijn door ons als pachters van de hoeve Terlinden anno 1850 genoemd Peter Lambert Vaessen en familie. We tekenden daarbij het volgende aan: „uit welke familie later (en niet op Terlinden) n.l. in 1873 en 1876 twee zoons geboren worden die ieder meer dan vijftig jaren missiearbeid verrichten zullen in de uitgestrekte gebieden van Brazilië. Hierover later elders meer.”

Voor Hoensbroek is het haast spreekwoordelijk: we komen vanzelf weer bij Eg. Slanghen, nu niet door zijn boek dan wel door iets anders. Pag. 62 van het bulletin 1957, hebben wij, omtrent Slanghen zelf schrijvende, een van zijn als vrije-tijdsbesteding vervaardigde werkstukken aangehaald. Het betreft de in baksteen uitgevoerde St. Jan Evangelist, het wapen der familie van en tot Hoensbroeck dragend, met een giftige slang uit een kelk te voorschijn komende, enz., jaartal 1861. Het is wel merkwaardig: de eerste baksteen met deze beeltenis die te Hoensbroek gevonden is, is te voorschijn gekomen bij de afbraak van een in de Hoofdstraat (de vroegere Dorpstraat) staand huis, in de volksmond altijd bekend als „Oppene Platz”. Dat huis stond tegenover de vroegere dorpskerk, destijds toegewijd aan St. Jan Evangelist, en het ontleende zijn naam aan het feit, dat het aan de straatzijde een brede (schuur-)poort had als hoofdingang,

waarachter een binnenplaats en daarachter het eigenlijke woonhuis met hoofdingang vanaf die (overigens geheel gesloten) binnenplaats. (1)
In dát huis woonden Petrus Hubert Vaessen en zijn echtgenote Maria Anna Hubertina Petry. Deze was een zoon van de reeds genoemde P. L. Vaessen van Terlinden. Er is dus een contact geweest met Eg. Slanghen anders zou de door deze vervaardigde steen niet ingemetseld geweest zijn. Beiden verhuisden ± 1875 van dat huis naar het eveneens in de Dorpsstraat staand huis met een bijzondere naam: naar het „Panhuis” in de volksmond „I ghen Pannesj”. (2)

De familie behoorde tot de meer gegoede families zoals die destijds te Hoensbroek woonden. De vrouw kwam van het groot-boerenbedrijf Naanhof alwaar haar vader P. J. Petry pachter was (z.g. als halfwin) van Franz Egon Graaf van en tot Hoensbroeck, wonende op kasteel Haag in Geldern.

Beide huizen, waarin het landbouwersbedrijf uitgeoefend werd, waren gepacht. „I ghen Pannesj” behoorde in eigendom aan het toenmalige notariaat te Hoensbroek.

De knapen Vaessen, opgroeiend, gingen ter school bij meester L. J. Habets in het door burgemeester Eg. Slanghen gestichte schoolgebouw aan de „Vogelstang” (Bulletin 1957 pag. 16/17). Als pastoor hebben zij gekend J. A. Thomassen en als kapelaan E. Th. van der Vorst (alsmede heel kort J. H. G. Salden).

In oorsprong kwam de familie niet uit Hoensbroek. Ze stamde, voor zover we in het belang van ons betoog hebben nagegaan, uit Amby.

Teruggaande tot het begin van de 18e eeuw ontmoeten we aldaar Willem „Servaes”, Hubert „Servaes” en dan... plotseling Willem „Vaessen” om tussen 1841 en 1846 in Hoensbroek op de hoeve Terlinden, Overbroek no. 245, komende van Amby het gezin te ontmoeten van Peter Lambert Vaessen, geboren te Amby 14 maart 1806, gehuwd met Margaretha Claessen(s), geboren te Meerssen 14 januari 1813. Het waren de pachters van de hoeve. Ze hadden 6 kinderen en vier knechten. Tijdens de bewoning van de hoeve groeide dit gezin uit tot 11 kinderen.

Onder deze 11 bevond zich Petrus Hubert Vaessen, geboren te Amby 18 oktober 1833. Hij huwde met Maria Catharina Philomena Senden, geboren 3 januari 1842 te Hoensbroek, welke vrouw te Hoensbroek overleed 16 december 1870. Zij woonden no. 44 K(om) in het genoemde huis „Oppene Platz” en hadden geen kinderen.

Petrus Hubert Vaessen huwde 26 juni 1872 voor de 2e maal en toen met Maria Anna Hubertina Petry, geboren te Hoensbroek 4 november 1853, dochter van Pieter Joseph Petry geboren te Schinnen (Hommert) 12 mei 1805 en van Anna Elisabeth Hubertina Widdershoven, geboren te Hoensbroek 22 april 1820, akkerbouwers, wonende te Terschuren no. 288 BK (Naanhof).

Het oudste kind uit dit 2e huwelijk is Jan Willem Hubert Vaessen, geboren 23 mei 1873 te Hoensbroek. Daarna volgen twee meisjes en als vierde kind wordt 16 juli 1876 te Hoensbroek geboren Johannes Hubertinus Augustinus Vaessen.

De kinderen worden reeds vroeg wees: vader overlijdt 20 maart 1880 en moeder.....

Dan worden ze bij familie nl. op Terlinden ondergebracht en aldaar opgevoed. Hier gaat alles gestâag. Het groot boerenbedrijf vordert veel aan opoffering. Voor de jongens heeft dat een betekenis: het staalt hun wil.

Al spoedig spreken zij zich uit voor het priesterschap. Het is haast vanzelf, dat zij daarvoor de orde kiezen van de congregatio missionis van de H. Vincentius à Paolo, later genoemd der Lazaristen.

Voor deze orde toch wordt middels de St. Michaëlskalender in de zuidelijke provincies van Nederland en in België op uitgebreide schaal propaganda gemaakt en deze kalender is een jaarlijks leesboek op elke boerderij.

Opname in die orde wordt bovendien voor beiden vergemakkelijkt omdat ze weesjongens zijn. Zo komt het, dat de verweesde boerenzoons met forse tred naar Zundert stappen, naar het klein seminarie „Wernhoutsburg”. Willem, de oudste, vertrekt in 1887 en zal er tot 1892 blijven. Met de vacaties vindt men beiden op Terlinden. Zij bezoeken dan ook andere familie o.a. F. Boshouwers-Vaessen op Lotbroek en vrienden alsmede schoolkameraden.

(Wordt vervolgd)

P. A. H. M. PEETERS

Mijn eerste bezoek aan MAASTRICHT

Een 88-jarige vertelt :

Ik was 13 jaar en woonde te Puth. Toen, in een zondagnacht, de klok twaalf uur geslagen had, ging ik met vader op weg naar Geleen. Vader duwde een kruiwagen voor zich uit, die van een ruls (houten hekwerk) voorzien was. In Geleen werd een vet kalf in de ruls geladen, dat naar Maastricht gebracht moest worden. Nu ging het de rijksweg op. Ik moest bij het vervoer helpen: met een touw over de schouder trok ik de kruiwagen. Toen het dag begon te worden, kwamen we in Maastricht, waar we het kalf afleverden bij een slager op de Brusselse straat. Daar kregen we ook de morgenkoffie (ontbijt). Vervolgens gingen we naar de markt, waar vader de ruls vol kappus (witte kool) laadde. Daarna aanvaardden wij de terugweg, waarbij ik weer als voorspan diende. Om 12 uur rustten we uit in Ulestraten, waar we een schöpke (klein glaasje) bier dronken. Dat kostte 2 cent het schöpke. Te twee uur waren we weer in Puth. Vader had 2 mark (f. 1,20) verdiend. Tevens had hij het kappus thuis, dat ingemaakt werd om als zuurkool voor wintervoorraad te dienen. Dit gebeurde in den jare 1882.

J. J. JONGEN

De Heerlense Familie Roebroek

(Vervolg op artikel in afl. 6, nov.-dec. 1957)

Vijfde Gedeelte

(Vervolg)

Alle réele en personeele contributien (zakelijke en persoonlijke belastingen) zijn ten prevative lasten des pagters zonder idemniteit (schadeloosstelling) egter van die goederen die den pagter ter halvescheid profiteert zal ook voor eene halvescheid de contributie betalen volgens classificatie.

De Pagter zal niet vermoogen den put te laten gebruiken door iemand anders wie het zij dan hij alleen.

Op alwelke conditien Partijen deeze pagtcedulle (contract) accepteerende den verpagter garandeerende voor goede en geruste verpagtinge den Pagter voor loffelijke bewooninge, goede Regeeringe (goede bewerking) en verdere coffirmatie (vastheid) deezer alsmeede voor vuur of brand door hem of de zijne te veroorzaken alles onder verband van persoeene en goederen hebbende als verkrijgende waar geleegeen ofte vindbaar en verders als na regten.

Aangaande alle kosten deezes zijn Partijen geconvinieert ter helfte te betaalen.

Den Pagter zal niet vermoogen eenige de minste beterye (mest) of strooij van deeze goederen te vervoeren.

En compareerde alhier meede den borger JOHAN JOSEPH BLOEM meerderjaarg Jongman particulier woonende in deeze gemeente heerlen zulke verklaart zig te stellen als borge en principal voor gemelde pagtpenningen en alle aan kleeven van dien en zulx voor den gemelde pagter verobligeerende (verbindende) ten dien effecte (einde) desselfs persoon en goederen hebbende als verkrijgende waar geleegeen of vindbaar ten eijnde van regres en erhaal (verhaal) ten behoeve van gemelde verpagter te executeeren (onder gerechtelijke dwang te verkopen) naar regten en costume locaal (plaatselijk gebruik) zonder dat de generaliteit aan de specialiteit zal kunnen of meugen deroegeren en onder renuntiatie op het benifitie ordinis et excecussionis waar van onderrigt bij voorleezinge deezes.

Aldus gepasseert en voorgelezen ten huijze mijns notaris te heerlen, heeden den neegen en twintigsten thermidor twaelfde jaar ter presentie der borger Johan Willem Cleusen particulier woonende te heerlen en Nicolas Matthijs Nijssen koopman alhier woonende als ten deezen verzogte getuijgens.

En hebben de comparanten als getuijgens verklaart schrijven te weeten ende overzettinge verzogt in deeze landstaale met approbatie (goedkeuring) van twee gedane uytscrabbinge te weeten verleent de, aldus gepasseert (tot particulier inclusive) en het bijgestelde van boven camer.

(W.g.) Hubert Joseph Robroek, Fredericus Melchers, johannes joseph Bloem, jean Guillaume Clôsen, Nicolaas Matthijs Nijssen. Antoine Arnauld Chaineux Notaire public. (Minuten Nots. A. A. Chaineux — nr. 249 —).

Op 24 fructidor jaar 12 (11 sept. 1804), nog geen maand nadat hij zijn goederen verpacht had aan Hendrik Milchers, overleed Hubert Joseph Roebroek aan de Drievogels, in de leeftijd van 45 jaar. Zijn overlijden werd aangegeven door Jean Pierre Houben, marechal-ferrant (hoefsmid), 52 jaar, wonende aan de Drievogels onder Kerkrade en Nicolas Leunis, 45 jaar, cultivateur (landbouwer), beiden buren van de overledene.

Op 13 jan. 1806 bleek dat Hendrik Milchers niet in staat was het restant van de pachtson, groot 295 francs 90 centimes „seedert October laasteleeden vervallen” te betalen. Zijn zwager, Johan Joseph Bloem, thans gehuwd met Maria Catharina de Heselle, moest als borg principaal de verplichting op zich nemen voor betaling zorg te dragen. Hij ontving daarom van Milchers en echtgenote toestemming om de helft van de vruchten staande op de van wijlen Hubert Joseph Roebroek gepachte landerijen „met aanstaanden Oogst te genieten . . . deselve af te maaijen, inhorreeren, uytderschen en verkoopen en het provenue (de opbrengst) te employeeren (gebruiken).” Dit in mindering op de schuld van 295 francs 90 centimes + rente. Voor het eventüele tekort worden de roerende en onroerende goederen van Milchers en echtgenote verbonden om zo nodig hierop verhaal te hebben. En wel speciaal hun eventueel kindsgedeelte,

„soo ende als op hun gedevolveert (toegevallen) is, en bij overlijden hunner moeder en schoonmoeder in eygendom aan te komen het sij meubele of immeubele (roerende of onroerende) goederen sonder uytnaeme”. Zij verplichtten zich ook tot scheiding en deling van die goederen en gaven aan J. J. Bloem het recht om in hun plaats te treden, „uytgave te doen ofte ontvangen, de gedeelde goederen te verkoopen (het sy publyk of onderhand) en bij gebrek van immeubele de mobilaire effecten te deelen of publykelijk met de verdere participanten (deelgenoten) te verkoopen ofte bij weijgeringe dier dezelve na sijn goed denken te verkoopen en het provenu te employeeren als gemeld mits doende van een en ander behoorlijke reekeninge, bewijs en reliqua soo als in regten behoort.”

„En tot verder ontslag van deese cautie (borgstelling) adstringeeren hun de eerste comparanten (Milchers en zijn vrouw) het gemelde gepagde huys, weijde als landerijen te ontruimen, met aenstaande half meert, het selve te overleeveren, zoo als bevonden hebben (bij hun intrek).” Dit in zijn geheel en zonder tegenspraak. Getuigen bij het passeren van deze akte waren Johan Dremmen (tekende: Drummen), landbouwer, wonende in de Rukker, die op 2 febr. 1806 de pacht zou overnemen en Johan Willem Cleusen (tekende: Clösen), particulier, wonende te Heerlen. Alle aanwezigen konden hun naam schrijven met uitzondering van Maria Cath. Bloem, die een kruisje zette. (Minuten Notaris A.A. Chaineux — nr. 84 —)

2 febr. 1806 verschenen voor Nots. Chaineux te Heerlen Johan Leonard Roebroek × Maria Barbara Smeysters, landbouwer wonende te Beek en Willem Smeysters, meerderjarig ongehuwd landbouwer, eveneens wonende te Beek, de eerste als voogd, de tweede als bijgevoegde voogd over de minderjarige kinderen van Hendrik Roebroek en Barbe Smeysters. Zij verklaarden „in qualiteit als Voogd en bijgevoegde voogd der minderjarige kinderen wijle Hendrik Roebroek en Barbe Smeysters volgens acte van Voogdye opgerecht voor den Vreede regter des cantons Hertogerraade dato den 26 fructidor Twaelde jaer, geenregistreert te Heerle den eersten Vervuldag volgende . . .” met ingang van half maart 1806 voor zes jaar te verpachten aan Johan Dremmen (Drummen) × Maria Catharina Hamers, landbouwer wonende in de Rukker onder de gemeente Heerlen, al de goederen vermeld in het pachtcontract van 17 aug. 1804 voor de jaarlijkse pachtson van 426 francs 74 centimes „in reductie 72 fransche Croonen”. De pachtpenningen moeten in twee halfjaarlijkse termijnen ten huize van Johan Leonard Roebroek te Beek worden be-

taald, vrij van alle lasten. Bij niet nakomen hiervan eindigt de pacht-overeenkomst. De voorwaarden van deze overeenkomst luiden als volgt:

„Dat de verpagters hun verobligeeren (zich verplichten) het huys en geheele bouwagie (bebouwing, de bijgebouwen) ten hunnen kosten te sulle brengen in goede en bruykbaare staet ten profyte des Pagters, als ook den put en pompe die (pachter) gehouden is selve exclusievelyk (voor zich alleen) te gebruyken en in te staen voor schaede die door ecne gerechtigheyd aen den put of pompe (gebruik hiervan) soude kunne gepretendeert (gevorderd) worden (feitel.: zoude kunnen ontstaan) door syne te verleenenen permissie.

Den pagter sal jaarlyx sonder bonificatie 200 bruykbaere schoven waer noodig op de gebouwen laete opleggen. Sullende de verpagter betalen den Loon den pagter het onderhoud (eter en drinken) der arbeyders.

Den pagter sal ten synen kosten effectueeren alle kleene costumaire (gebruikelijke) reparatien als die van vitsen en kleene en diergelijke.

Den Pagter sal boven de Pagtpenningen betaalen alle reële en Personeele Contributien (belastingen etc.) bekend als bekend sullende worden, except van die goederen die (hij) dezen jaare ter helfte profiteeren sal, sal naer een helfte contributie betaalen, de verpagters de andere helfte, die hy pagter avanceren (voorschieten) sal en hem in minderinge van pagt penningen dienen sulle dit jaer, de andere jaaren is alleen tot laste den Pagter.

By ongeluk van hagelslag, Mistwas (mislukken van de oogst), heyerkracht (schade door soldaten etc. te veroorzaken), alle hoegenaamde inbilleetteeringe, quartteeringe (inkwartiering van troepen), cantonneeringe (onderhoud der wegen) of dergelyke syn tot laste des pagters sonder Indemniteit (schadevergoeding van de zijde der verpachters).

Parteyen syn geconvenieert (overeengekomen) deeze goederen ten hunnen kosten te sullen laten overmeeten en de meerdere of mindere maate sal diminueeren of augmenteeren (verminderd of vermeerderd worden) met agt fransche Croonen per tachtentig ares zes en dertig centiares of een boender of wel roede gewys te verdeelen. Aangaande alle Regten deezes (kosten aan het passeren van deze akte verbonden) zijn parteyen gecontracteert (overeengekomen), ider voor eene helligte (helft) te betaelen.

Onder welke conditien parteyen deeze pagtcedulle (pachtcontract) accepteerende, de Verpachters verklaaren te garandeeren voor goede en geruste Verpatinge, den Pagter voor goede betaeling, compleete agtervolginge deezes (algehele naleving van deze pachtovereenkomst), loffelyke Regeeringe (goed onderhoud), als meede voor vuur of brand door hem of de zynige te veroorsaaken onder obligatie (verband) van byder zijtze persoonen en goederen waar geleegen of vindbaar en verders als nae Regten (volgens recht).”

De akte werd ondertekend als volgt : Joannes Leonardus Roebroek, Willem Smeijsters, Joannes Drummen, isaac Machiel Cohen (koopman van beroep als getuige) en Theodorus Boer (dagloner, als getuige). (Minuten Nots A. A. Chainoux — No. 97 —)

Joannes Leonardus Roebroek, de jongste zoon van Henricus Roebroek × Maria Cath. Bisschops, werd in de St. Pancratiuskerk te Heerlen gedoopt op 24 febr. 1768. (Kerkel. Register Gemeente Archief Heerlen.)

Hij huwde te Spaubek 28 mei 1794 met Maria Barbara Smeysters. De aantekening in het huwelijksregister vermeldt van hem, dat hij te Heerlen werd geboren en te Meerssen opgevoed. Zijn echtgenote woonde, zoals reeds gezegd in de Molen van St. Jans Geleen onder Spaubek gelegen. Getuigen bij het huwelijk waren Maria Ida Smeysters en Joanna Robrockx. Laatstgenoemde was de jongste zuster van de bruidegom. Allen schreven hun naam in het register. (Kerkel. Register Spaubek, Rijks-Archief Maastricht.)

Na enige jaren te Spaubek gewoond te hebben, vestigde hij zich te Beek.

Van zijn tien kinderen werd alleen de oudste te Spaubeek geboren in 1795 en de andere te Beek tussen de jaren 1797 en 1814. Aanvankelijk was hij landbouwer. In 1806 wordt hij vermeld als herbergier. In de jaren 1808—1810 komt hij voor als rijtuigverhuurder. Bij zijn overlijden gaven zijn zoons Pieter Hubert en Antoon Jozef Roebroek op, dat hij oud-postmeester was. Reeds in 1797 woonde hij te Beek op de Heide, alwaar hij ook overleed op 12 sept. 1842, om half tien v.m., ruim 74 jaar oud. Zijn echtgenote was hem reeds op 18 maart 1829 in de dood voorgegaan.

Men schreef zijn naam op verschillende wijzen : Roobrockx, Roobrocks, Robroek, Robroux, Roebroekx en Roebroek. Hij zelf tekende altijd J. L. Roebroek. (Registers Burgerlijke Stand Beek, Rijksarchief Maastricht.) Over zijn tien zonen geven wij hier enige bijzonderheden :

1. Petrus Wilhelmus was commissiehandelaar. In 1853 komt hij voor als landbouwer. Hij woonde op de Adsteeg te Beek. Hij was gehuwd met Anna Maria Kerkhofs en overleed in de leeftijd van 72 jaar.
2. Hendrik Jozef, was landbouwer in de jaren 1836—1842, in 1845 wordt hij vermeld als herbergier, tussen 1847 en 1849 als logementhouder en tussen 1860 en 1879 weer als landbouwer. Hij heeft gewoond op het Wolfend te Beek en huwde met Maria Anna Cops.
3. Jan Francis komt in 1842 als postmeester voor, in 1844 en 1845 als landbouwer, wonende op de Hoolstraat te Beek, in 1846 wonende aan de Kerk aldaar. Van 1849—1855 als landbouwer wonende te Neerbeek en van 1860 tot aan zijn dood in 1869 wonende in de Dorpstraat te Beek. Hij was gehuwd met Maria Helena Janssen en werd 71 jaar oud.
4. Jan Antoon Corniel overleed in zijn woning op de Baan te Beek ongehuwd in 1878, 77 jaar oud. Beroepen: landbouwer en zaakwaarnemer.
5. Jan Pieter Hubert, wonende op de Heide, was landbouwer, bleef ongehuwd en overleed in 1862 in de leeftijd van 61 jaar.
6. Louis Frederick komt voor als landbouwer in 1836. Van 1837 tot aan zijn dood in 1851 was hij pachter op Kelmonderhof. Hij was gehuwd met Helena Canisius en werd 46 jaar oud.
7. Jean Loys overleed ongehuwd in zijn woning op de Baan te Beek in 1876, op 69-jarige leeftijd.
8. Albert overleed ongehuwd, 66 jaar oud, in zijn woning in de Heide te Beek, anno 1875.
9. Servaes komt van 1836—1842 voor als Gemeente Secretaris van Beek en in 1842 ook als Ontvanger der Directe Belastingen en Accijnzen te Nieuwenhagen. Hij was gehuwd met Maria Lucia Lijna.
10. Antoon Jozef Roebroek komt tussen 1836 en 1840 voor als landbouwer en in 1842 als zaakwaarnemer. Tussen 1849—1851 wordt hij vermeld als Gemeente Secretaris van Beek, in 1875 als wethouder en in 1878 als landbouwer te Beek, 84 jaar oud. Hij was gehuwd met Maria Catharina Petronella Bovens, geboortig van Elsloo.

(Registers Burgerlijke Stand, Beek.)

(Wordt vervolgd)

JO HORST

HISTORISCHE CHRONIEK

blijvende openlegging der

HEERLENSE ROMEINSE THERMEN

TIJDENS de zitting der provinciale Staten van Limburg van 3 februari 1958 heeft de heer J. J. Jongen, voorzitter van onze Kring, een pleidooi gehouden voor de blijvende openlegging der romeinse thermen. Het is nu reeds bijna 18 jaren geleden, dat onze bekende zuidlimburgse archeoloog H. J. Beckers uit Beek de opgraving van deze merkwaardige overblijfselen, in het centrum van Heerlen gelegen, tot stand bracht. Langdurige bedekking onder de aangebrachte zilverzandlaag zal het behoud der muurresten niet bevorderen.

De heer Jongen verwees in dit verband naar Zülpich, waar men de romeinse thermen, alhoewel aanmerkelijk kleiner van oppervlakte en ook van een andere architectonische opbouw, tenminste opengelegd heeft en ter blijvende bezichtiging heeft doen overkappen en binnen een betonnen ommuring beschermd.

In de Mijnstreek zijn voldoende intellectuelen en belangstellende groeperingen aanwezig, die geïnteresseerd zijn bij de verzorging van dit unieke kulturhistorisch object, dat menige stad Heerlen benijdt.

De toeloop uit universitaire kringen en archeologische instituten van binnen- en buitenland is ongetwijfeld verzekerd met de bezichtigingsmogelijkheid van het Heerlense romeinse thermen-bouwtipe.

Heerlen als trefplaats van vreemdelingen en indirect als verblijf- en koopcentrum laat zijn kansen voorbijgaan, indien de Heerlenaren zelf niet inzien, dat hiermee een belangrijk onderdeel in het geheel der algemene plaatselijke belangen gemoeid is.

Het aandragen van argumenten is zo ondertussen een gemeenplaats geworden en zal geen enkel effect sorteren, als niet mét de erkenning van het bezit van dit kulturhistorisch object een actie tot openlegging ervan de vereiste bijval zal ondervinden.

HET BESTUUR

HEERLENSE PUBLIKATIES

Verschenen zijn :

1. PAROCHIEGIDS ST. JOSEPH-PAROCHIE HEERLERBAAN.

Kerstmis 1957, 40 bladz., rijk geïllustreerd. Het is een geslaagd vademecum voor iedere parochiaan van Heerlerbaan, met een waardevol geschiedkundig overzicht. Vanuit Heerlen-centrum kan men de drie

klokken beluisteren, die vooral bij zuidenwind, hun klanken over onze stad uitgalmen.

De omslag met voorop de nieuwe campanile is foto-technisch zeer suggestief.

2. Onder de titel „HEKSEMBERG 1932—1957” met op het titelblad een afbeelding van het kerkgebouw en van de patroonheilige verscheen voorts een gedenkschrift n.a.v. het 25-jarig bestaan der parochie van de H. Gerardus Majella. In deze 32 bladzijden tellende en geïllustreerde brochure is heel wat wetenswaardigs te boek gesteld. Terecht wordt hierin de stuwende en nobele figuur van de bouwpastoor M. E. G. A. Honée besproken alsmede de rol, die onze andere grote Heerleenaar dr H. A. Poels, protonotarius apostolicus, hierbij heeft vervuld.

Ir C. Raedts geeft onder de titel: „Heksenberg en de mijn” een samenvatting van tal van feiten van de industriële ontwikkeling in deze Heerlense wijk, die aanleiding gaf tot een intensievere bewoning en tot de parochiestichting.

Dit drukwerkje opent met een uiteenzetting van het historisch verleden van de Heksenberg van de hand van de heer A. Beaujean, één van de beste kenners van het verleden van die omgeving.

3. „HEERLEN CENTRUM VAN DE MIJNSTREEK, GIDS VOOR HEERLEN EN OMGEVING” luidt de op de omslag aangebrachte titel van de 57 bladzijden tellende uitgave, verzorgd door de werkende middenstand Heerlen. Hierin zijn een massa gegevens verwerkt van hetgeen er leeft en streeft in het centrum der oostelijke mijnstreek, waar blijkens opgave ca 230.000 mensen leven en werken. De inhoudsopgave op blz. 6 geeft een overzicht van het verwerkte materiaal. Zeer nuttig is ook de plattegrond van Heerlen, in kleuren-druk, die niet meer kon bijgewerkt worden met de inmiddels tot stand gekomen grenswijziging en uitbreiding van Heerlens grondgebied. Op het titelblad prijken de contouren van het monumentale moderne Stadhuis.

4. De „Sociale Raad voor de Mijnstreek” te Heerlen gaf een „STRATEGISCH GIDS VAN DE PAROCHIES EN DE RECTORATEN IN DE GEMEENTE HEERLEN” uit (24 blz.). Heerlen telt 14 parochies, die zich met hun rechtsgebied geheel en 11 parochies, die zich met hun rechtsgebied gedeeltelijk over deze gemeente uitstrekken.

5. De KARNAVALSVERENIGING van „Groët gen Hei” heeft een uitstekend verzorgd PROGRAMMABOEKJE uitgegeven, rijk gevarieerd van inhoud, geïllustreerd en geestig van inslag. Hier dient bijzondere vermelding de uiteenzetting over „60 Joar Bokkeriejesj, e sjtuksjke gesjiedenis”, op blz. 27—31.

L. v. H.